

פענוח הערות ומראי-מקומות

בס"ד. לקוטי שיחות חלק ט"ז פרשת שמות שיחה ד'

שמות ה, ד. וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרְעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסַבְּלֵתֵיכֶם:

רש"י שם. לכו לסבלתיכם - לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות:

היה על שבט לוי, כי רצה פרעה להניח להם שבט לוי להנהיגם בחקי תורתם, כאשר המנהג בכל עם שיש להם חכמים להורות להם תורתם ועניני יראתם ואיך יתנהגו בו.

(5) **חזקוני עה"פ.** [למה תפריעו את העם תבטלו העם ממצות פרעה] לכו לסבלתיכם הטעם מפני מה זכו שבטיו של לוי להיות חפשי משעבוד מצרים, כששעבדו מצרים בישראל מתחלה היה פרעה משעבד עצמו עמהם כדי שיתאמצו במלאכה כדדרשינן בפרך בפה רך באותה שעה נזכר שבטו של לוי מה שצוה יעקב בשעת פטירתו שלא ישארו לוי לפי שהיה עתיד לשאת את ארון קודש ולא רצה לשעבד את עצמו ולא הכריחם פרעה, מיום ההוא והלאה הוקבע להיות משועבד כל מי ששעבד עצמו. ועוד נמצא באגדה, אברהם מסר כל קבלת התורה ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי ולוי וזרעו הושיבו ישיבות במצרים ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא נסו בה רק בתורה היה כל עסקיהם לא נשתעבדו במצרים.

(6) **רמב"ן.** ובאלה שמות רבה ראיתי אמר רבי יהושע בן לוי, שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, אמר להם פרעה, בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלקיננו, לכו לסבלותיכם לישראל. דבר אחר, אמר להם דייכם שאתם עומדים פנויים, שמא רע לכם שאין אתם עושים במלאכה, לכו לסבלותיכם.

בחי. ובמדרש אמר ר' יהושע בן לוי שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, אמר להם פרעה בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלקיננו, "לכו לסבלותיכם", לישראל.

(עיין לעיל הערה 2).

(7) (עיין לעיל הערה 5).

(8) (עיין לעיל הערות 2, 4).

(1) **פרשתנו ה, ד.** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן תִּפְרְעוּ אֶת־הָעָם מִמַּעֲשָׂיו לְכוּ לְסַבְּלֵתֵיכֶם:

(2) **שמו"ר פ"ה, טז.** לכו לסבלותיכם, א"ר יהושע בן לוי שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך אמר להם פרעה בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלקיננו לכו לסבלותיכם.

פרש"י עה"פ. לכו לסבלתיכם - לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות:

תנחומא וארא ז. על כן אתם אומרים, אריב"ל שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, אמר להם פרעה בשביל שאתם פנויים אתם אומרים נלכה נזבחה לאלקיננו.

(3) **רא"ם.** למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתיכם... והוראה על ש"לכו לסבלותיכם" מורה על מלאכת בתיכם, ולא על מלאכת פרעה, שאלו היה פירוש "לסבלותיכם" על מלאכת פרעה המוטלת עליהם, מדוע לא כללם פרעה במלת "ממעשיו", כמו שכלל אותם במלת "לסבלותיכם", היה לו לומר: למה תפריעו את העם ממעשיכם, לכו לסבלותיכם. או: למה תפריעו את העם ממעשיו, ילכו לסבלותם.

משכיל לדוד. לכו וכו' לא הית' וכו' דאילו פי' גם אתם לכו לסבלותיכם' כמוהם אמאי קאמר בתחל' תפריעו את העם ממעשיו ממעשיכם הול"ל:

(4) **רמב"ן עה"פ.** ... ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם. והכל סבה מאת ה':

בחי עה"פ. לכו לסבלותיכם. כלומר לעשות חפצכם ומה שאתם צריכים לעשות, כי אין הכוונה סבלות מצרים, להשתדל בעבודת פרך כשאר ישראל, לפי שהשעבוד לא

ראב"ע עה"פ. (ד) ויאמר מלת תפריעו כמו שבוש. וכמוהו באין חזון יפרע עם. וכלל במלת לכו לסבלותיכם משה ואהרן כי הם כנגד כל ישראל, כי אין סבלותיכם כמו עסקיכם, והעד, והשבתם אותם מסבלותם:

(9) **ח"א קכה, סע"א.** רבי בא אמר רב כהנא וכי מאין היה להם לנביאים מאותם הטפות אלא הכי תנן בכל טפה וטפה היוצאת מעדן רוח חכמה יוצא עמו ועל כן אתגזר במתניתין אית מיא מגדלן חכימין ואית מיא מגדלן טפשין ואינון מיא דמגדלן חכימין אינון מיא הוו מטפין דעדן דאמר רבי יוסי מיא דביה טפין יתבין (נ"א יתירין) מכל אינון ארבע נהרי קדמאה הוא דכתיב שם האחד פישון מאי שם האחד פישון המיוחד מכלם פישון והוא הנופל בארץ מצרים ולפיכך היתה חכמת (לישראל) מצרים יותר מכל העולם ומשנגזרה גזרה שאבדה חכמת מצרים נטל קודשא בריך הוא אותם טפין וזרק לון בההוא גנא בההוא נהרא דגנתא דעדן דכתיב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן וזה היה מוליד ארבעה אחרים והאחד המיוחד הנולד ממנו פישון היה, משנטלו אלו הטפות שלא יצאו מהגן אבדה החכמה ממצרים ומאותו הרוח שהיה יוצא מעדן תמצו' (נ"ל ימצו) כל נביא ונביא והיינו דכתיב מתהלך בגן לרוח היום וגנוז זה בג"ע לעתיד לבא וזה הוא הנהר שראה יחזקאל בנבואתו וע"כ אמר הכתוב כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו' שאותם מים תמיד מגדלים הידיעה בעולם,

מ"א ה, י. ותרב חכמת שלמה מחכמת כל-בני-קדם ומכל חכמת מצרים:

מפרשים שם. רלב"ג: מחכמת כל בני קדם ומכל חכמת מצרים - ידמה שבימי שלמה היתה חכמה גדולה בשתי אלו האומות: ר' יוסף קרא: ומכל חכמת מצרים - אמרו: בשעה שבנה שלמה את בית המקדש, שלח למלך מצרים: שלח לי אומנין בשכרן. צפה מלך מצרים באיסטרולוגיא שלו אומנין שעתידין למות באותה שנה, ושיגרן לו. מה עשה שלמה? קנה להן תכריכין, והחזירן; שלח לו: לא היה לך תכריכין לקבור את מתיק? הא לך הן ותכריכיהן; כך מצאתי בפסיקתא בפרשת 'פרה אדומה'. ובלא מדרשו, יודעין הכל שחכמת מצרים מרובה היא. **רד"ק:**

וכן בני מצרים היו יודעים בחכמה שבה היו נקראים 'חרט ומים'. **מצודת דוד:** ומכל חכמת מצרים - שהיו בקיאים בחכמת הטבע והתמזגות היסודות. **מלב"ם:** וחכמת מצרים שהיו חכמים בחכמת הטבע ומזגי הדברים עד שהיו יכולים להפך הדברים בלהטיהם:

(10) **זח"ב נב, ב.** א"ר יהודה א"ר יצחק פרעה חכים מכל חרשיו הוה ובכל אינון כתרין ובכל אינון ידיען אסתכל ובכל סטרא דלהון לא חמא פורקנא דלהון ישראל ולא הוה תלי בחד מנייהו, ועוד דהא בכלהו קשירו קשרא עלייהו דישראל ופרעה לא סבר דאית קשרא אחרא דמהימנותא דאיהו שליט על כלא, ועל דא הוה אתקיף לביה, רבי אבא

אמר לא אתקיף לבא דפרעה אלא שמא דא, דכד הוה אמר משה כה אמר ה' דא מלה ממש אתקיף לביה הדא הוא דכתיב ויחזק ה' את לב פרעה, דהא בכל חכמתא דיליה לא אשתכח דשמא דא שליט בארעא, ועל דא אמר מי ה'...

(11) **מכילתא יתרו יח, יא.** עתה ידעתי עד עכשיו לא הודה בדבר. כי גדול ה' מכל האלקים אמרו מתחלה לא היה עבד יכול לברוח ממצרים עכשיו הוציא המקום ששים רבוא בני אדם לכך נאמר כי גדול ה' מכל האלקים. **פרש"י שם, ט.** על כל הטובה - טובת המן והבאר והתורה. ועל כולן אשר הצילו מיד מצרים, עד עכשיו לא היה עבד יכול לברוח ממצרים, שהיתה הארץ מסוגרת, ואלו יצאו ששים רבוא:

(12) **לך טו, יג.** ויאמר לאבך ידע ידע פיגר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה:

(13) **ב"ב י, רע"א.** תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך אם אלקים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן אמור לו כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם וזו שאלה שאל טורנוסרופוס הרשע את ר"ע אם אלקים אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסם א"ל כדי שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם א"ל [אדרבה] זו שמחייבתן לגיהנם אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קרוין עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול לך משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין וצוה עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקהו כששמע המלך לא דורון משגר לו ואנו קרוין בנים דכתיב בנים אתם לה' אלקיכם אמר לו אתם קרוין בנים וקרוין עבדים בזמן שאתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין בנים ובזמן שאין אתם עושין רצונו של מקום אתם קרוין עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום אמר לו הרי הוא אומר הלא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית אימתי עניים מרודים תביא בית האידנא וקאמר הלא פרוס לרעב לחמך.

(14) **סידור האריז"ל (ר' שבתי וקול יעקב) הגש"פ פי' מצה זו.** ר' שבתי: מצה זו (היינו רחל כי היא המזדווגת בלילה הזה כי לאה נתעלמה בפנים שנית שלא ינקו החיצונים) שאנו אוכלים על שום מה על שום שלא הספיק בצקם (כי יש נ' שערי טומאה ואם היו ישראל מעוכבים רגע א' לא יצאו לעולם והיו נשקעים בשער הנ' וזהו שלא הספיק) של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא וגאלם שנאמר ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות כי לא חמץ כי גרשו ממצרים ולא יכלו להתמהמה וגם צדה לא עשו להם (כי עשו מצות את פרצוף לאה והכניסוהו לחו"ב ובטלו

הארתם לשעה כדי שלא ינקו החיצונים ממנה): **קול יעקב**
מצה היא סוד רחל, שקיבלה ה' גבורות דגדלות ה' הווי"ת,
בגימטריא קל ועם ה' כוללים בגימטריא מצה. איך נעשה
זה בליל פסח, ואמר, על שלא הספיק פירוש, כי החמץ
כבר נתבאר שהוא יניקת החצונים ממוחין דלאה, והיו
ישראל ניזונים על ידם מזה החמץ. ועתה לא הספיק
להחמיץ כי היו כבר נשקעים במ"ט שערי טומאה, ואם היו
מתעכבים עוד מעט היו נכנסים בשער ה' ולא היה אפשר
להם לצאת מהם, ולכן לא יכלו להתמהמה. עד שנגלה
עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה הוא עתיקא קדישא,
שגילה אורו והאיר אור גדול, עד שבאו מוחין דגדלות ולא
היה יכולת בחיצונים לסובלו. ומוחין דלאה נכנסו בפנים
לז"א, ויצאו לרחל, ונתבטלו בחינת החמץ ונעשה מצה סוד
יחוד הוי"א הוי"ה הוי"א אדנ"י בגימטריא מצה עם האותיות.

צרור המור. ומושב בני ישראל אשר ישבו במצרים ובשאר
הארצות כתיקון חז"ל. ויש לספק מה קישור יש בין ויאפו
את הבצק עם ומושב בני ישראל שסמכו לו. כי נראה שאין
זה מקומו. אבל נראה לי כי זה מובן במה שאז"ל מצה זו
שאנו אוכלים. על שום מה. על שום שלא הספיק בציקם
של אבותינו להחמיץ עד שנגלה עליהם ממ"ה הקדוש
ברוך הוא וגאלם מיד שנא' ויאפו את הבצק וגו'. ומה
גאולה היא זו שגאלם באפיית הבצק. אבל הרצון בזה כי
ישראל ישבו במצרים זמן רב. עד שנתערבו בהם וילמדו
מעשיהם. ולכן באה אותה נבואה איש שקוצי עיניו
השליכו ובגילולי מצרים אל תטמאו וגומר. בענין שכבר
היו מוטבעים בטיט הוין. ולכן היה כח במצריים לאסור
אותם ולהסגירם בענין שלא יוכל איש ועבד לברוח משם.
כמאמרם ז"ל בפי החירות ששם נעשו בני ישראל בני
חורין. לפי שבבעל צפון השביעו ואסרו את ישראל שלא
יוכלו לצאת. ולולי שהקב"ה הכה כל בכורי מצרים למעלה
ולמטה וזאת כל קשרי הערלות. כאומרם ז"ל הנבעלת
לעו"ג קשורה לו ככלב. לא היו ישראל יכולין לצאת משם.
אבל השם למען זכות אבות ולמען חסדו נתן להם קצת
מצות פסח מצה ומרור. בענין שבזה עזרם לצאת ברא
העת. ובפרט המצה שהיא סימן חירות. ואם השם יתברך
בחסדו ובמצותיו לא הוציאם בזה העת. לשבר כל כחות
הטומאה ויצר הרע הוא שטן שהיה מתגרה בהם להחמיץ
העיסה. כי לכך נקרא מעול וחומץ שהוא כחומץ לשינים.
וכמו שאמר גלוי וידוע לפניך שרצוני לעשות רצונך אבל
שאור שבעיסה מעכב. וזמן זה העיכוב לא היה אלא כהרף
עין. כי העיסה במעט זמן תחמיץ. ולכן אמרו בזוהר כי חמץ
ומצה אותיותיהם שוות חוץ מדיבור החית וזהו גער חית
קנה. הוי גוער החי"ת בקול הקנה ותעשה מחמץ מצה
וממצה חמץ. כי אין ביניהם אלא כמלוא נימא. וכן אלו
ישראל נשתהו במצרים אחר זה הזמן כמלוא נימא שיש
בין חמץ למצה בענין שתחמיץ העיסה. לעד לעולם היו
אסורים וסגורים במצרים. וזהו מצה זו שאנו אוכלים על
שום וכו'. להחמיץ בשיעור בלתי נרגש. עד שנגלה עליהם
הקדוש ברוך הוא וגאלם מיד. שנאמר ויאפו את הבצק

וגו'. לפי שלא הספיק להחמיץ. שאם החמיץ. לעד לעולם
לא היו נגאלים. ובזה תבין מה שאמרו ואלו לא הוציא
הקדוש ברוך הוא את אבותינו. הרי אנו ובנינו עד סוף כל
הדורות היינו משועבדים לפרעה במצרים. ומה טעם לזה
כי אף על פי שלא יוציא אותה עתה. היה יכול להוציאם
לדור אחר. אבל הענין כמו שכתבתי כי אלו החמיצה
העיסה להיות חמץ כהרף עין. היו לעד לעולם שם. לפי
שכבר שלט בהם יצה"ר שהוא שאור שבעיסה. והיאך היו
יכולים לבא אחריהם אחרים. גדולים כמשה ואהרן. וכתב
ולא קם נביא עוד בישראל וכו'. והיינו צריכין להמתין עד
זמן המשיח. כי אז ירחק הצפוני הוא יצר הרע הוא שאור
שבעיסה. ולפי שזה ענין גדול ונורא אמר אנכי ה' אלקיך
אשר הוצאתיך וגו'. ונזכרה נ' פעמים בתורה יציאת
מצרים. כנגד נ' שנה של יובל שאז יוצאים העבדים
לחירות. ולפי הענין יציאת מצרים הוא עמוק עמוק מי
ימצאנו. וכיצד הוא זה הדבר של חמץ ומצה. לזה אמר
ואפילו כולנו חכמים כולנו נבונים. חכמים מפי חכמים.
נבונים להבין דבר מתוך דבר. כולנו יודעים את התורה ע"ד
הקבלה. מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. ביום ובלילה
להשיג דבר מה. ולפי שכבר אמרו אין מזכירין יציאת
מצרים בלילה דכתיב וראיתם אותו. לזה אמר וכל המספר
ביציאת מצרים בלילה הרי זה משובת. והעד לזה ספירת
מעשה בר' אליעזר וחכמי הדור שהיו מסובין בבני ברק.
עד שהיו מאירין דבריהם כברק וכזוהר הרקיע והיו
מספרים ביציאת מצרים כל וגומר. ולזה סמך מיד אמר ר'
אלעזר בן עזריה הריני כבן ע' שנה ולא זכיתי לנצח
החכמים. שתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה בן
זומא כל ימי חיך הלילות. באופן שנאמר כי אומרו הרי זה
משובת. פירושו המספר ביציאת מצרים בלילה הרי זה
משובת. כי לעומק סודו צריך ימים ולילות. ולזה אמר ברוך
המקום שנתן וכו'. שנתן תורה עמוקה כזאת לישראל
שיש בה ענינים נפלאים וחלוקות עצומות. וזהו כנגד ד'
בנים דברה תורה וכו'. ואם כן אמר שזאת הגאולה היתה
בויאפו את הבצק. שנגלה עליהם הקדוש ברוך הוא וגאלם
מיד שנאמר ויאפו את הבצק. לפי שלא החמיצה העיסה
שאם החמיצה. לעד לעולם לא היו יוצאים. אם כן יפה
אמר וסמך לכאן ומושב בני ישראל. כלומר ראה הנס
הגדול שעשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל. לפי שהיתה
קרובה העיסה להחמיץ. לפי תמידות השיבה במצרים
שישבו שם ת"ל שנה ולמדו ממעשיהם. והיו ראויים
להתעכב שם לעולם. אלא שהשם בחסדו ובזכות האבות
ובמצות פסח ומצה. לא הניחם להחמיץ העיסה שהוא
שיעור בלתי מורגש. אלא ויהי מקץ ת"ל שנה באותו רגע
ממש יצאו כל צבאות ה'. ואלו לא הוציא אז הרי אנו ובנינו
וכו'. וזהו ליל שמורים לה'. שהיה הקדוש ברוך הוא ממתין
ומצפה לאותו עת הקבוע להכות בכורי מצרים. והוא
הלילה הזה ג"כ שמורים לגאולה לכל בני ישראל. והרמז
בזה כי כמו שישראל היו ממתנין הגאולה. כן היה הקדוש
ברוך הוא ממתין לגואלם:

של"ה מס' פסחים פי' עבדים היינו. 'ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא' כו'. כבר מבואר בזהר (ח"ג דף רנ"ב ע"א), והביא הענין באריכות והוסיף נופך בעל צרור המור, פרשת בא (שמות יב, ז), ענין שהיו ישראל כמעט נאבדים בקליפה, ונכנסו למ"ט פנים טמא שהוא סוד החמץ, ואילו נכנסו רגע ביותר חלילה נאבדו. וזהו 'הצלתי אתכם מעבודתם', שהיא עבודת מצרים, ולא הספיק בציקים להחמיץ, ונגאלו בסוד חמשים שערי בינה, על כן בין מצה לחמץ אינו רק נקודה אחת, עיין שם. וזהו 'ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא' כו'. וזהו תשובה על שאלת 'הלילה הזה כולו מצה'.

15 מכילתא (ורש"י) בא יב, מא-מב. מכילתא: ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה מגיד שמכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין [בחמשה עשר בניסן נדבר המקום עם אברהם אבינו בין הבתרים] בחמשה עשר בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם אבינו לבשרו [בחמשה עשר בניסן נולד יצחק]. **רש"י:** (מא) ויהי מקץ שלשים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה - מגיד שכיון שהגיע הקץ לא עכבן המקום כהרף עין, בחמישה עשר בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם לבשרו, בחמישה עשר בניסן נולד יצחק, ובחמישה עשר בניסן נגזרה גזירת בין הבתרים:

16 פסיקתא דר"ב. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות. ר' יהוד' ור' נחמי' ורבנין. ר' יהודה א' /אומר/ קול דודי הנה זה בא, זה משה. בשעה שבא משה וא' לישר' בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו, רבינו משה, היאך אנו נגאלין, לא כך אמ' הקדוש ברוך הוא לאבינו אברהם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, והלא אין בידינו אלא מאתים ועשר. א' להם, הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, מדלג על הקיצים ועל החשבונות ועל העיבורים, ובחדש הזה אתם נגאלין, החדש הזה לכם ראש חדשים...

פסיקתא רבתי פ' החודש. קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, רבי יודן ורבי נחמן ורבנן, ר' יהודה אומר קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה נגאלים אתם, אמרו, משה רבינו היאך אנו נגאלין לא כך אמר הקדוש ברוך הוא לאברהם אבינו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה והלא אין בידינו אלא מאתים ועשר, ואמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים מדלג על ההרים מדלג על הקיצים ומקפץ על החשבונות והעיבורים, בחודש הזה אתם נגאלים החודש הזה לכם...

שהש"ר פ"ב, ח (א). קול דודי הנה זה בא, רבי יהודה ורבי נחמיה ורבנן, ר' יהודה אומר קול דודי הנה זה בא זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין אמרו לו משה רבינו היאך אנו נגאלין והלא אמר הקדוש ברוך

הוא לאברהם עבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים, אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קצים ועיבורין מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין ובחדש הזה אתם נגאלין, שנא' החדש הזה לכם ראש חדשים...

17 סוטה יא, סע"א. את פיתום ואת רעמסס רב ושמואל חד אמר פיתום שמה ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו.

שמו"ר פ"א, י. את פיתום ואת רעמסס, רב ושמואל, חד אמר פיתום שמה, ולמה נקרא שמה רעמסס שראשון ראשון מתרוסס, וחד אמר רעמסס שמה ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו.

18 ספרי תצא, כג, ח. רבי שמעון אומר מצרים הם טבעו את ישראל במים ואדומים קדמו את ישראל בחרב ולא אסרם הכתוב אלא עד שלשה דורות עמונים ומואבים מפני שנטלו עצה להחטיא את ישראל אסרם הכתוב איסור עולם ללמדך שהמחטיא את האדם קשה לו מן ההורגו שההורגו אין מוציאו אלא מן העולם הזה והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא סליק פ"סקא

רש"י שם, ט. בנים אשר יולדו להם דור שלישי - ושאר האומות מותרין מיד. הא למדת שהמחטיא לאדם קשה לו מן ההורגו, שההורגו הורגו בעולם הזה, והמחטיאו מוציאו מן העולם הזה ומן העולם הבא, לפיכך אדום שקדמם בחרב לא נתעב וכן מצרים שטבעום, ואלו שהחטיאום נתעבו:

ב"מ לג, א במשנה. אבדת אביו ואבדת רבו של רבו קודמת שאביו הביאו לעולם הזה ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא.

19 ס' הערכים חב"ד ע' אהבת ישראל. אהבת ישראל צריכה להיות לכל אחד מישראל בלי שום הגבלות. גם לזה שנמצא בריחוק מקום ממנו, בקצוי תבל. וגם למי שלא ראה אותו מעולם (דמכיון שהיא אהבה עצמית, שייכת היא גם כשלא ראה אותו), וכן גם למי שנמצא בקצוי תבל, ולא ראה אותו מעולם - ברוחניות. ולא רק שצריכה להיות גם לאנשים פשוטים, אלא אשר גם לרשע גמור צריכה להיות אותה האהבה כמו לצדיק גמור. כי מכיון שאהבת ישראל היא אהבה עצמית, אין בה שום התחלקות דרשע וצדיק, וכמו שבאהבת עצמו, על כל פשעים תכסה אהבה, שגם כשמכיר הוא בה"פשעים", האהבה מכסה עליהם, כי האהבה היא מצד עצם הנפש שאין הפשעים תופסים מקום שם כלל, כן הוא גם באהבת (ישראל) זולתו. וזהו שאמר הלל הזקן להגר "דעלך סני לחברך לא תעביד" שכמו שאין אדם רואה חובה לעצמו (דגם כשיועד הוא את פשעיו, אינם תופסים מקום אצלו

על זה, כי האדם יראה לעינים), אפשר שבלבו מאמין הוא, והרי צריך לדון את כל אדם לכף זכות. מטעם זה, היתה הנהגת כ"ק אדמו"ר (מהור"י"צ) נ"ע, לקרב את כל ישראל, גם את אלו שאמרו עליהם מורידין ולא מעלין. וכששאלוהו, הרי דינם "מורידין כו", ואין מקרבם, ענה: י ארבעה חלקים ב"שלחן ערוך". חושן משפט הוא חלק הרביעי. בחלק זה עצמו – ד' מאות ועוד עשרים וכמה סימנים. פרטי הדינים ד"מורידין כו" הם בסימנים האחרונים שבחו"מ. כשילמדו ויקיימו כל דיני השו"ע מתחילת אורח חיים עד לסימנים אלו, אז יפסקו דינים אלו. כוונתו בזה: כשעושים ליהודי דבר שהוא היפך הטובה וטוענים שכן הוא עפ"י תורה, הרי (נוסף על שאפשר שטועה הוא בהלכה) אפשר שעושה כן מצד איזה פני, או לפי שבטבעו הוא איש רע, ומטעה את עצמו שעושה כן מצד היראת שמים שבו, משא"כ כשעושה טובה ליהודי, אין שום ספק כלל, שמצוה הוא עושה.

קונטרס אהבת ישראל ס"ט ואילך, ט. רבנו הזקן סיפר לבנו אדמו"ר האמצעי: דער זיידע (הבעש"ט) זאגט אז מ'דארף האבן מסירת נפש אויף אהבת ישראל, אפילו צו א אידן, וועלכען מ'האט קיינמאל ניט געזען. (היום יום ע' קיג). 2. עס איז א קורצע תורה פון הוד כ"ק רבינו הזקן פון די ערשטע יארן פון זיין נשיאות, וועלכע ער האט געזאגט בשם רבו, דער מעזריטשער מגיד בשם מורנו הבעש"ט: אהבת ישראל מיינט האלט האבן א אידן אן קיין שום חילוק, צי א למדן צי א פשוטער איד, און דער אופן האהבה אין אהבת ישראל בעדארף זיין א ברידערלעכע, וואס די התגלות האהבה איז אין נשיקה, אט אזוי ווי אהבת התורה איז, אז מען איז מחבב און מייקר די מענטשלע פון א ספר תורה. (ס' המאמרים תש"ה, ע' קצב). יא. מקובל בידינו בשם מורנו הבעש"ט: כששומעים דבר לא טוב על אחד מישראל, גם אם אין מכירים אותו, צריך להצטער צער רב, כי אחד מהם הוא בודאי לא טוב: אם אמת הדבר שמספרים על פלוני, הלא הוא לא טוב, ואם אינו אמת הלא המספר נמצא במצב לא טוב. (היום יום ע' קיב).

20) **ס' הערכים שם ערך הנ"ל סעיף ה.** בלתי מוגבלת: אהבת ישראל צריכה להיות בלי כל הגבלות. והעדר ההגבלות, היא א. בהאבה (בההשתדלות שבהתעוררות האהבה ובעשיית טובה לזולתו), ב. בהענינים שבהם מתבטאת האהבה והקירוב לזולתו, ג. בהנאה (שצריכה להיות לכל ישראל בשוה). א. בהאבה: אהבת ישראל צריכה להיות בהתעסקות, שצריך להשתדל בכל מיני השתדלות ובכל מיני המצאות (באותה מדת ההשתדלות של בעל עסק בעניני מסחרו). והתעסקות זו צריכה להיות א) בהתעוררות האהבה. שצריך א) להתעורר תמיד באהבת ישראל לטרוח בכל לב ונפש לתקוע אהבת רעהו בלבו, להביט בעין יפה על כאו"א מישראל יהי' מי שיהי', ולהתבונן במעלותיו (והיא הציווי ד"ואהבת לרעך כמוך"). וכשעולה במחשבתו רעת רעהו, יהדפנה מלבו כמו

כלל, כי נשקעים הם ומתבטלים בהאבה רבה המכסה עליהם), וכאשר זולתו רואה את חובותיו ליש ודבר מה (שתופסים מקום אצלו) ירגז מאד, כן "לחברך לא תעביד" שלא תראה את חובותיו ופשעיו מצד גודל אהבתך אליו - שמתעם זה, גם הלשון "שהאבה צריכה להיות לרשע גמור כמו לצדיק גמור" אינו מבטא עדיין את אמיתית הענין דאהבת ישראל. כי לשון זה עצמו "לרשע כו' כמו לצדיק כו'" מורה שישנם חילוקי מדריגות (אלא שמ"מ צריך לאהוב גם רשע גמור וכמו צדיק גמור), ואילו באהבה עצמית, אין חילוקי מדריגות כלל. ומה שאמרו רז"ל שמי שרואה בחבירו שחטא מצוה לשנאותו, היינו בחבירו בתורה ומצות וכבר קיים בו מצות הוכח תוכיח את עמיתך ואעפ"כ לא שב מחטאו, אבל מי שאינו חבירו ואינו מקורב אצלו, צריך למשכו בחבלי עבותות אהבה, וכולי האי ואולי יוכל לקרבו לתורה ועבודת ה'. - חובת ההשתדלות לקרב את ישראל לעבודת ה' היא בכל הסוגים שבישראל. בין לאלו שהם בבחי' "מדבר שממה" שהם ריקים ושוממים מכל המעלות, שאין בהם לא תורה, לא חכמה, לא מדות טובות ולא דרך ארץ, עד כדי כך שאין בהם שום שמץ של אנושיות. כי גם בנוגע ל"בריות" - אלו שאין בהם שום מעלה, רק בריות בעלמא (וכל מעלתם הוא רק מה שהם בריות מהקב"ה) - נצטוינו "הוי כו' אוהב את הבריות ומקרבת לתורה", עד אשר גם לאלו הטוענים שאינם מאמינים, מועלת ההשתדלות לקרבן לתורה. וברית כרותה לעבודה ותעמולה שאינה חוזרת ריקם. בין לאלו שהם בבחי' "ים", בקצה הכי עליונה בעשירות בדעת, שמלאים וגדושים הם ממי התורה וחסירה בהם יראת שמים - גם אותם צריכים לקרב לעבודת ה' ע"י אהבת ישראל. כי אף שהתורה עצמה לא עוררה אותם ליראת שמים, אהבת ישראל הבאה מעצם הנשמה (של האוהב, כנ"ל סעיף ג'), תעורר גם את עצם נשמתם הם, ועי"ז יעורר אותם ליראת שמים. וגם אם אפילו לא יצליח לקרבו לתומ"צ, הרי מ"מ לא הפסיד שכר אהבת רעים. ויתירה מזה: גם המקורבים אליו שהוכיחם ולא שבו מעונותיהם, שמצוה לשנאותם, מצוה גם לאהבם. כי השנאה היא (רק) מצד הרע שבהם, אבל מצד הטוב הגנוז שבהם (הוא הניצוץ אלקות שבתוכם המחייב נפשם האלקית), מצוה לאהבם. וגם צריך לעורר רחמים על נפשם האלקית (שבגלות בתוך הרע שבהם), שהרחמנות מבטלת השנאה ומעוררת האהבה. ולא זו בלבד, אלא אפילו המינים והאפיקורסים שעליהם אמר דוד המלך תכלית שנאה שנאתים (כי אין להם חלק באלקי ישראל), גם אותם צריך לקרב. כי א) גם עליהם אמרו יתמו חטאים ולא חוטאים, ובמילא צריך לקרבם ולהשתדל להחזירם למוטב, בכדי שיהי' יתמו חטאים ולא חוטאים. ב) (נוסף על שבדורותינו אלה, הכפירה (עפ"י רוב) היא רק מצד העדר הידיעה, הרי) עיקר האמונה (וכן הכפירה - היפך האמונה) היא בלב, והרי אין אדם יודע מה בלבו של חבירו. וגם כאשר מדבר ועושה עניני כפירה (וב"ד של מטה מענישים

לפעמים יורדת נשמה למטה בעוה"ז על משך שבעים-שמונים שנה בכדי לעשות פעם אחת, איזו טובה ליהודי בגשמיות ובפרט ברוחניות. עשיית טובה לזולתו בגשמיות, נוסף על שהיא עצמה בכלל אהבת ישראל היא, מועלת היא, גם לקרבו לרוחניות. כי כשמקבל הטובה יודע שעשו לו טובה בגשמיות, הרי אין אדם מעיז פניו בפני בעל חובו. ומדרכי ההשתדלות לקרב יהודי לתומ"צ הוא לעשות לו טובה (גם) בגשמיות, ושלא לתלות טובה זו ברוחניות (בתנאי וכו'). וגם כשצריך להוכיח את זולתו, אפילו בענינים הכי חמורים, צריך תחילה להטיב לו, ורק אז, מתקבלים דברי התוכחה ופועלים פעולתם. (ואף שבנוגע לעצמו, תובעים ממנו מס"נ בשביל לקרב את זולתו, בנוגע להזולת, אסור להשתמש ח"ו באמצעים שהם היפך מדרכי שלום (אפילו) בכדי לקרבו לתומ"צ, ואדרבה, צריך להטיב לו כנ"ל). (סעיף ג. בהנאה נעתקה לעיל הערה 19).

21) **ספר השיחות תש"א ע' 32.** אז דער בעש"ט איז - קודם התגלותו - געווען א באהעלפער פלעגט ער פיהרן קינדער אין חדר און זיי קושן באהבה רבה. האט אויף דעם געזאגט דער מעזריטשער מגיד: הלואי וואלט מען געקושט די ספרי תורה מיט אזא אהבה ווי דער בעש"ט פלעגט קושן די קינדער פיהרנדיג זיי אין חדר.

תש"ד ע' 163. עס איז ידוע וואס מורנו הרב המגיד ממעזריטש האט געזאגט, הלואי זאל מען קושען מיט אזא אהבה א ספר תורה ווי דער בעש"ט פלעגט קושען די קינדערלעך פירענדיג זיי אין חדר, אין דער צייט וואס ער איז געווען א באהעלפער, יעדער איד איז א ספר תורה.

סה"מ תש"ט ע' 87. (ב) הבעש"ט נ"ע קודם שנתגלה והי' עוזר - א באהעלפער - והי' מוליך את הילדים לחדר, ומביאם חזרה הי' מנשקם מרוב חיבה באהבת ישראל, ואמר הרב המגיד ממעזריטש נ"ע: הנני מתברך - ער ווינטש זעך - לנשק ספר תורה באותה חיבה אשר הבעש"ט נ"ע הי' מנשק ילד מישראל שאמר אלף בית.

היום יום ע' ע"א. אהבת ישראל של הבעש"ט - אין לשער. הרב המגיד אמר: הלואי מיו נושקים הס"ת באותה האהבה, שהי' מורי מנשק את הילדים בהוליכו אותם אל ה"חדר" כשהי' "באהעלפער".

22) **שיחת יום ב' דחגה"ש תרצ"ו.** הוספות לכתר שם טוב **סי' רסג. ט.** הבעש"ט קירב מאד את אנשים פשוטים, והרב המגיד אמר כי לו ידע הבעש"ט בהיותו בעלמא דין מה שפועל בקירובו את אנשים פשוטים כמו שידוע עתה, הי' הקירוב שלו באופן אחר. ובאמת הי' הקירוב של הבעש"ט לאנשים פשוטים באופן שלמעלה מהשכל.

23) **ע"ז ג, א.** אלא כך אומרים העובדי כוכבים לפני הקב"ה רבש"ע ישראל שקיבלוה היכן קיימוה אמר להם הקב"ה אני מעיד בהם שקיימו את התורה כולה אומרים לפניו רבש"ע כלום יש אב שמעיד על בנו דכתיב בני בכורי

מחשבת ע"ז ממש (כי גדולה לה"ר כנגד ע"ז ג"ע וש"ד ואם בדיבור כך, במחשבה עאכו"כ, כנודע יתרון הכשר המחשבה על הדיבור הן לטוב והן למוטב). וגם אפשר שרעת חבירו (שרואה) באה מרע שלו, ולכן צריך לתלות החסרון בו. (ב) להרבות אוהבים ורעים. (ג) לספר לבני ביתו בכל זמן המוכשר (כמו בסעודת שבת ויו"ט) סיפורים והנהגות שונות בענין (מדות טובות ו) אהבת ישראל. (ב) בעשיית טובה לזולתו, בין בגשמיות ובין ברוחניות. (והשתדלות זו צריכה להיות בדרך עבודת עבד, שישעבד עצמו לטובת זולתו). וכאשר (ח"ו) מגיעה ידיעה ע"ד צערו של יהודי, צער גשמי ועל אחת כמה וכמה צער רוחני, צריך לעשות כל התלוי בו בשביל לעזור לו, מבלי להתחשב עם שום חשבונות כלל (אם מחוייב הוא להשתדל עד כדי כך), ואפילו כאשר כל ההשתדלות היא רק על הספק, אולי יוכל לעזור לזולתו. כי צערו של הזולת צריכה להגיע עד לעצם הנפש, ובעצם הנפש אין מקום לחשבונות. - ביטול כל החשבונות בנוגע צער הזולת היא עד אשר בנוגע הזולת אין גם הכלל ד"מוח שליט על הלב" - ולא רק שצריך להשתדל עבור זולתו בכל מיני השתדלות, אלא שצריך להיות גם מסירת נפש עבור הזולת (גם עבור הזולת שלא ראה אותו מעולם), כי אהבת ישראל היא כמו אהבת ה', ובמילא צריכה להיות לא רק "בכל לבבך ובכל נפשך" אלא גם - "בכל מאדך" - מסירת נפש. ("בכל לבבך" באהבת ישראל: כאשר שני יהודים פוגשים זה את זה ונותנים "שלום עליכם" זל"ז, צריכים לדעת, אשר פגישתם אינה רק בגופם אלא גם בבחי' נפש רוח נשמה חי' ויחידה שבהם, וגם בנשמותיהם כמו שהם למעלה. ואז ה"שלום עליכם" הוא חי. והאהבה ד"בכל מאדך" הוא המס"נ שישנו ליהודי אחד עבור השני). - אהבת ישראל צריכה להתבטא (לא רק בעשיית טובה לרעהו, אלא) גם אשר הנהגתו תהי' באופן כזה שרעהו יהי' מתאהב על ידו. כי "ואהבת לרעך כמוך" הוא כמו "ואהבת את הוי' אלקיך", וכמו ש"ואהבת את הוי' אלקיך" הוא "שיהא שם שמים מתאהב על ידך", כן "ואהבת לרעך כמוך" הוא שיהא רעך מתאהב על ידך. ב. בהענינים שבהם מתבטאת האהבה והקירוב: עניני האדם, נחלקים לשני סוגים: ענינים הגשמיים - גוף, וענינים הרוחניים - נשמה. ואהבת ישראל, - הקירוב וההתאחדות עם זולתו - צריכה להיות בשניהם. ההתאחדות בענינים הגשמיים - עניני הגוף (שלא יחשוש שהשני ישיג את גבולו וכדומה) - כי "גופו (צריך להיות) נמאס ומתועב אצלו", ובמילא, עניני הגוף אינם תופסים מקום אצלו. ההתאחדות בענינים הרוחניים - עניני הנשמה (שלא יחשוב שמצד מעלותיו הרוחניות אינו יכול להתאחד עם זולתו הפחות ממנו ושאינו בערכו) - כי (א) "הנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלקים חיים", וא"כ אפשר שבשרש הנשמות, רעהו נעלה ממנו. (ב) "בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה", ובמילא הם "אחד" ממש. ולכן, ההשתדלות להטיב לזולתו, צריכה להיות, בין ברוחניות בין בגשמיות.

ישראל אמר להם הקב"ה שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה אומרים לפניו רבש"ע שמים וארץ נוגעין בעדותן שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (דאר"ש) [ואר"ש] בן לקיש מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלין את תורתו מוטב ואם לאו אני אחזיר אתכם לתוהו ובוהו והיינו דאמר חזקיה מאי דכתיב משמים השמעת דין ארץ יראה ושקטה אם יראה למה שקטה ואם שקטה למה יראה אלא בתחלה יראה ולבסוף שקטה אמר להם הקב"ה מכם יבאו ויעידו בהן בישראל שקיימו את התורה כולה יבא נמרוד ויעיד באברהם שלא עבד עבודת כוכבים יבא לבן ויעיד ביעקב שלא נחשד על הגזל תבא אשת פוטיפרע ותעיד ביוסף שלא נחשד על העבירה יבא נבוכד נצר ויעיד בחנניה מישראל ועזריה שלא השתחוו לצלם יבא דריוש ויעיד בדניאל שלא ביטל את התפלה יבא בלדד השוחי וצופר הנעמתי ואליפז התימני ואליהו בן ברכאל הבוזי ויעידו בהם בישראל שקיימו את כל התורה כולה שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצית אמרת הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו ואמאי קרי ליה מצוה קלה משום דלית ביה חסרון כיס מיד כל אחד [ואחד] נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקדוש ברוך הוא מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא שנאמר ננתקה את מוסרותימו ונשליכה ממנו עבותימו מקדיר והא אמרת אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו משום דישראל נמי זימני דמשכא להו תקופת תמוז עד חגא והוי להו צערא

והאמר רבא מצטער פטור מן הסוכה נהי דפטור בעוטי מי מבעטי מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן שנאמר יושב בשמים ישחק וגו'.

24) לקו"ת ר"פ נצבים. אתם נצבים היום כלכם וגו'. הנה פרשה זו קורין לעולם קודם ר"ה ומרומז במלת היום דקאי על ר"ה כי זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון. שכל ניצוצי נשמות נצבים ומתעלים במקורם הראשון ביום זה עד לפני הוי' ראשיכם שבטיכם וגו' מחוטב עצין עד שואב מימין פרט הכתוב עשר מדרגות שכמו שיש עשר מדרגות בנפש האדם דהיינו ג' שכלים וז' מדות כך הנה כל ישראל הם קומה אחת שלימה וכללות נשמותיהן נקרא כנסת ישראל שנחלקת לעשר מדרגות ובראש השנה מתעלים כל המדרגות אפילו מחוטב עצין עד שואב מימין שהם בחינות ומדרגות התחתונות.

25) ר"פ נצבים. אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלקיכם ראשיכם שבטיכם וקנייכם ושטריתכם כל איש ישראל:

26) מחז"ל (ספרי ורש"י). ספרי: דבר אחר אל תהי קורא ואשימם בראשיכם אלא ואשמם בראשיכם מלמד שאשמותיהם של ישראל תלויים בראשי דייניהם וכן הוא אומר בן אדם צופה נתתיך לבית ישראל ושמעת מפי דבר והזהרת אותם ממני באמרי לרשע וגו' ואתה כי הזהרת רשע וגו'. רש"י: ואשמם - חסר יו"ד, למד שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם, שהיה להם למחות ולכוון אותם לדרך הישרה:

ע"פ (דברים א, יג) "ואשימם בראשיכם". הבו לכם אנשים חקמים ונבנים וידעים לשבטיכם ואשימם בראשיכם:

28) זכרי' יד, ט. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד:
